

IUS ET SOCIETAS

Ideální filmový právník a jeho výuka na právnické fakultě

Jakub Drápal

Studijní program magisterský Právo a právní věda
Právnická fakulta UK

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem esej na téma *Ideální filmový právník a jeho výuka na právnické fakultě* zpracoval sám a uvedl jsem všechny použité prameny. Dávám souhlas s prvním zveřejněním své eseje vyhlášovateli soutěže nebo spolupracujícími institucemi v papírové či elektronické podobě.

Jakub Drápal

jakub.drapal@gmail.com (preferován)

Poděkování

Za konzultace ohledně předmětu práce, nápady, přesvědčení k finálnímu sepsání práce a poznámky k práci srdečně děkuji Dr. Michalu Urbanovi.

OBSAH:

1. ÚVOD
2. FILMY O PRÁVNÍCÍCH
 - 2.1. Dělení filmů
 - 2.2. Význam filmů o právnících
 - 2.3. Výběr filmů
3. IDEÁLNÍ FILMOVÝ PRÁVNÍK
 - 3.1. Rozličnost charakteru
 - 3.2. Jednotliví filmoví právníci
 - 3.3. Společné znaky
4. VÝUKA NA PRÁVNICKÝCH FAKULTÁCH
 - 4.1. Cíl výuky
 - 4.2. Forma výuky
 - 4.3. Problémy ve výuce
 - 4.4. Autorská práva
5. SYLABUS PŘEDMĚTU
6. ZÁVĚR

Motto: Potřebujeme filmové právníky (a fiktivní právníky) ... ne abychom studovali, kým jsou, ale abychom se dozvěděli víc o tom, kým jsme my.¹

1. ÚVOD

Ve chvíli, kdy se na právnické fakulty v ČR hlásí okolo 10 000 studentů ročně, je nutné je vybírat podle určitého kritéria. Přibližně pětina z nich začne právo skutečně studovat a právnické fakulty se dostávají do zapeklitého postavení. Mají pět let na to, aby předaly určitý styl chování, znalosti i hodnoty.² V oblasti znalostí nebude problém vytipovat si oblasti, které se mají studenti naučit. Co ale ve zbývajících dvou oblastech?

Problém je propojený s otázkou, jaký by měl být ideální právník – které vlastnosti by měl mít absolvent právnické fakulty a které charakterové vlastnosti by měly specifikovat právníka. Jsou odlišné od těch, které by měly reprezentovat dobrý člověk? Jsou některé charakterové vlastnosti dobrého člověka obzvláště důležité pro právníka?

Až (či pokud) by byla zodpovězena tato otázka, je možno se vrhnout na propojený problém – jak s těmito výsledky naložit? Kterými prostředky dosáhnout cíle, tedy roznítit uvažování o limitech mravního jednání, ideálních vlastnostech právníka nebo spravedlnosti?

Obě otázky jsou velmi široké a k jejich položení – natož k odpovídání – často na právnických fakultách nedochází. Mohou být odpovězeny z rozdílných perspektiv, o čemž byly sepsány mnohé zahraniční práce. Pokusím se naznačit odpovědi na obě otázky pomocí jediného specifického prostředku – filmů s právní tematikou.

Nejprve ukážu, podle čeho je možno vybrat filmy vhodné k dalšímu hodnocení a které charakteristiky ideálního právníka plynou z nejlepších právních filmů. Potom se zaměřím na užití filmů s právní tematikou ve výuce práva a problémy s tím spojené. Nakonec načrtnu sylabus předmětu, který by se daným tématem zabýval.

¹ „We need cinema lawyers (and fictional lawyers ... not to study who they are, but to learn more about who we are.“

ELKINS, James R. Reading/Teaching Lawyer Films, Vt. L. Rev. 2003-2004, roč. 28, s. 813-879, str. 827

² Podobně i Martin Kopa: „Nyní se zeptám ... proč v české právní praxi nenacházíme ztělesnění Attica Finche v každém právníkovi? Problém je zřejmě hned na vstupu, a proto bychom se již na právnických fakultách měli snažit jemu podobné právníky produkovat.“ KOPA, Martin. Jako zabít ptáčka při poskytování právní pomoci in HAMULÁK, Ondrej (ed.). Právo v umění a umění v právu, Praha: Leges, 2011, 446 s.

2. FILMY O PRÁVNÍCÍCH

2.1. Dělení filmů a filmy o právu

Filmy s právní tematikou můžeme rozdělit na dvě kategorie – filmy o právu a filmy o právnících.³ Přestože se tyto kategorie prolínají a často se dají alespoň v minimální míře použít v obou oblastech, je účelné je rozlišovat. Hlavním hrdinou filmů o právnících je pochopitelně právník, který zápasí s okolnostmi svého případu, ale neopomenutelnou součástí je bitva uvnitř jeho samého. Typickým příkladem těchto filmů je *Ďáblův advokát*. Oproti tomu filmem čistě právním je *Horká káva*. Filmem „smíšeným“, tj. filmem, ve kterém jde o právo i právníky, je např. *Norimberský proces*.⁴ Filmy o právnících jsou častější než filmy o právu a mezi právníky jsou většinou oblíbenější. Jedním z důvodů je, že „jako znalci práva, studenti práv a právníci se často zaměří na právní přesnost filmu, přičemž ignorují širší smysl filmu.“⁵ Tudíž zfilmovat film o právu, který by se líbil právníkovi, je těžší než film o právnících. Někdy se rozlišuje ještě třetí kategorie, filmy ze soudní síně,⁶ ty se ovšem dají zařadit podle toho, zda se věnují více právnímu procesu nebo postavě advokáta, pod jednu ze dvou předchozích kategorií. Jiné směry proudu právo a film se zaobírají interpretací neprávních filmů – těmi se ovšem ve své práci nebudu zabývat. Je toto dělení filmů k něčemu prospěšné? Je používané, je tedy minimálně dobré jej znát. Pomáhá čtenáři orientovat se ve výběru vhodného filmu, podobně jako vyučujícímu, který chce vybrat vhodný film pro výuku. Umožňuje mu rozlišit filmy, které se hodí spíše k specializovaným předmětům a které se hodí k výuce např. etiky. Tak v oblasti MPV se mezi nejlepší řadí filmy *Země nikoho*⁷, *The Whistleblower*⁸ či *Poslední spravedlivý*⁹. Do oblasti

³ tzv. law and lawyer films

⁴ *Devil's advocate* (1997), *Hot Coffee* (2011) a *Judgement at Nuremberg* (1961)

⁵ „As legal insiders, law students and lawyers often focus on the legal accuracy of a film, while ignoring the film's larger meaning.“ Elkins, op. cit. str. 833

⁶ tzv. trial movie či courtroom drama podle ŠKOP, Martin. *Právo a vášně: Jazyk, příběh, Interpretace*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, 205 s., ISBN 978-80-210-5464-6, str. 158

⁷ *Ničija zemlja* (2001)

⁸ *The Whistleblower* (2010)

⁹ *The Last Just Man* (2002)

odškodnění za škodu na životním prostředí pak patří *Občanskoprávní spor*¹⁰. Lze ale použít i běžné filmy, které se oblasti práva primárně netýkají. Mnoho představuje sborník *Právo v umění a umění v právu*¹¹, sborník z Olomouckých debat mladých právníků 2011. Od příkladu nutné obrany u Bruce Willise, přes způsob vedení volební kampaně proti Homerovi Simpsonovi po význam občanských průkazů a jejich význam po druhé světové válce ve stejnojmenném filmu. Čtenář vidí, že takřka jakýkoli film může být použit pro výuku na právnické fakultě. Filmy o právu jsou tu ale pouze zmíněny na okraj, tato práce se primárně zabývá filmy o právnících.

2.2. Význam filmů o právnících

Co nám tedy mohou říct filmy o právnících? Odpovídají nám na otázku „*Co to znamená být právníkem? – ústřední otázku ve vztahu k samo sebou se rozumějícím osnovám právního vzdělání.*“¹² „*Nalézáme tím způsob, pomocí kterého můžeme lépe porozumět práci, kterou jako právníci děláme, smysl našich profesních životů.*“¹³ Můžeme je ale brát vážně? Nejsou pouze výplodem Hollywoodu umně vytvořeným za účelem zisku, který neodráží ideální stav? Na tuto velmi těžkou otázku lze odpovědět několika způsoby. Jedním z nich je zdůraznění potřeby pochopení nálady ve společnosti. „*Filmy ... mají schopnost vytvořit ve společnosti očekávání, která jsou pak často nárokována u skutečných právníků.*“¹⁴ Jestliže společnost má představu o ideálním právníkovi, je potřebné – pro správné působení práva ve společnosti – aby právníci některé z jeho aspektů splňovali. Hodnoty společnosti se tím propojují s hodnotami práva a právníků a naopak filmy s právní tematikou mohou zdůraznit myšlenky dobra a zla či spravedlnosti skryté v právu,¹⁵ což samo právo nezvládne nebo se o to ani často nesnaží s tím samým výsledkem. Podobně Richard K. Shrewin, profesor na New York Law School, zdůrazňuje, že na skutečnostech, kterým lidé věří a které přijmou, spočívá legitimita práva – tedy

¹⁰ A Civil Action (1998)

¹¹ HAMULÁK, Ondrej (ed.). Právo v umění a umění v právu, Praha: Leges, 2011, 446 s.

¹² „What does it mean to be a lawyer? – a question central to the implicate curriculum we find in the legal education.“ Elkins, op. cit. str. 817

¹³ „[we] find a way to better understand the work we do as lawyers, the meaning of our professional lives.“ Elkins, op. cit. str. 816

¹⁴ Škop, op. cit. str. 159

¹⁵ Škop, op. cit. str. 154

přeneseně i legitimita jednání právníků.¹⁶ Právník jednoznačně nemusí přijímat hodnoty vyjádřené ve filmech, ale dobrý právník má znát společnost a požadavky, které jsou na něj kladeny.¹⁷ Může se tak i zamyslet, nakolik filmy odrážejí jeho reálnou zkušenost, zda život právníka může být osobně naplňující a zároveň morálně dobrý.¹⁸ Zápornou stránkou tohoto jevu je ovšem vytváření očekávání ve společnosti, která nejsou možná. Příkladem je tzv. CSI efekt, který se vytvořil u laické veřejnosti.¹⁹ Nevědomky odpovídá na tuto otázku i profesor z Harvardu Alan A. Stone:

„Přestože většina filmů je míněna pro zábavu, takřka všechny ukazují na rozlišování mezi dobrem a zlem a odrážejí morální konflikt, ať je jak chce banální. Vážné filmy se nemusí rovnat Shakespearovi, ale mohou mít důležitý vliv na studenty, hlavně pokud vznášejí otázky, které považujeme za již vyřízené, a pokud nabízejí podnětný pohled na morální konflikty života.“²⁰

Nejdokonalejším prostředkem sdělení důležitých informací o životě jsou příběhy jednotlivců.²¹ Aby se film stal úspěšným v rámci odborné veřejnosti, musí reagovat na niterné potřeby v životě jednotlivce, ale i v odborné praxi. Toho se nejlépe docílí vyprávěním příběhu někoho jiného, s jehož problémy se dokážeme identifikovat. *„Při sledování právních filmů se sami vzděláváme tím, že hledáme, zda se ve filmu zrcadlí naše nejhlubší touhy i obavy ohledně profese právníka.“²²* Pokud je film oblíbený napříč právní komunitou, je důvodné se domnívat, že v tomto filmu právníci našli něco, co je i dnes aktuální. Nelze proto brát vážně všechny snímky

¹⁶ SHERWIN, Richard K. Picturing Justice: Images of Law&Lawyers in the Visual Media. U.S.F. L. Rev. 1995-1996, roč. 30, s. 891-901, str. 898

¹⁷ Škop, op. cit. str. 153

¹⁸ BERGMANN, Paul. The Movie Lawyer's guide to Redemptive Legal Practise, UCLA L. Rev., 2000-2001, roč. 48, s. 1393-1410, str. 1410

¹⁹ Škop, op. cit. str. 178 a následující

²⁰ „Although most films are meant to be entertaining, almost all portray some sense of good and evil, and they reflect a moral adventure even if a common place and banal one. Serious films may not arise to the level of Shakespeare, but they can have a significant impact on students, especially when they raise questions about our settled beliefs and offer a challenging perspective on the moral adventure of life.“ STONE, Alan A. Teaching Film at Harvard Law School, Legal Stud. F. 2000, roč. 20, s. 573-597, str. 584-585

²¹ Z tohoto pochází oblíbenost knih, filmů, ale i užití podobenství v evangeliích Ježíšem.

²² „With lawyer films, we engage in a pedagogy of self-learning, looking to see if we can find mirrored in the film what we most want and most fear in being a lawyer.“ Elkins, op. cit. str. 831

o právnících, které byly natočeny. Je potřeba jejich výběr dále zúžit, abychom se dostali ke snímkům, které nám mohou o právníkovi ukázat něco opravdu významného.

Důležitým argumentem pro použití filmů z produkce Hollywoodu je jejich osvědčení v praxi, což dokládají např. slova Johna Denvira, vyučujícího na USF Law school. „*Byl jsem tenkrát a opětovně překvapen zjištěním, že hollywoodské filmy vyprovokovaly velmi zajímavou diskuzi ve třídě. Nejprve jsem si myslel, že je uzpůsobeno pouze novotou použití populárních filmů ve vážném semináři, ale má zkušenost při závěrečné zkoušce mne přesvědčila, že filmy jsou efektivní výukovým nástrojem z více základních důvodů.*“²³

2.3. Výběr filmů

Výběr filmů, z kterých má smysl ve výuce vycházet, je možná vůbec tím nejproblematictější bodem. Zároveň je ale základem pro tuto práci i výuku na univerzitě a nelze se mu tedy vyhnout.²⁴ Možností, jak jej uskutečnit, se nabízí vícero. Vycházím z toho, že nejdůležitějším předpokladem pro zařazení filmu do seznamu je jeho uznávanost mezi právníckou veřejností – nejlepším způsobem výběru filmu by proto zřejmě byla anketa provedená mezi nejvýznamnějšími představiteli právníckého stavu. Bylo by jistě zajímavé porovnávat, jaké právnícké filmy mají v oblibě vrcholoví soudci, jaké představitelé státní správy a s čím nejvíce souzní partneři renomovaných právníckých kanceláří. Pro účely této své práce jsem nicméně zvolil skromnější způsob výběru filmů, kterým se budu věnovat. Konzultoval jsem však výběr filmů pro tuto práci s několika právníky, kteří se od sebe navzájem liší věkem i právní profesí, které se věnují.²⁵

Dalším kritériem, kterým se při výběru filmů řídím, je postavení, které filmy zaujímají na seznamu či žebříčku sestavenými vyučujícími či obecně právníky v zahraničí. Žebříčky v této práci reprezentuje seznam 25 nejlepších právních filmů, který sestavila Americká advokátní komora na základě dotazování 12 proslulých právníků z teorie i praxe.²⁶ Podobně sestavil

²³ Denvir, J. LegalReelism: The Hollywood film as Legal Text. Legal studies Forum, č. 3, 1991, str. 195 podle Škop, op. cit. str. 156

²⁴ „The choice of films, and the teacher’s understanding and investment in them, is crucial.“ Stone, op. cit. str. 577

²⁵ Patří mezi ně např. Doc. Zdeněk Kühn, Doc. Ján Gronský, Dr. Jan Kosek, Dr. Michal Urban, Mgr. Pavel Čížinský či Tomáš Marvan

²⁶ <http://www.abajournal.com/gallery/top25movies/> stav k 24. 6. 2012

americký časopis National Jurist 20 nejlepších filmů.²⁷ O určité objektivitě svědčí, že na prvním i druhém místě se umístily ty samé filmy – *Jako zabít ptáčka* a *12 rozhněvaných mužů*.²⁸ Mezi další žebříčky lze počítat i žebříček sestavený Christine A. Corcos, jednou z oněch dvanácti právníků a právniček, kterých se dotazovala Americká advokátní komora.²⁹ Mezi seznamy filmů doporučenými vyučujícími předmětů právo a film se řadí zejména Dodatek C k článku Reading/Teaching Lawyer Films od Jamese R. Elkinse,³⁰ dále filmy vyjmenované v článku Teaching Film at Harvard lawschool od Alana A. Stona³¹, Martinem Škopem v jeho knize Právo a vášeň³² a Law on the Silver Screen od David Langwallner z Independent Law Review³³.

I přes snahu vybírat filmy na základě objektivních kritérií se každý autor dřív nebo později přistihne při tom, že finální výběr filmů je subjektivní záležitostí, byť se může ve výsledku s mnohými názory ostatních shodovat. Souhlasím tedy jak s Alanem Stonem – filmy musí být ambiciózní, nastolovat debatu nad ustálenými myšlenkami o právu, vznášet morální otázky a upozorňovat na realitu ve společnosti³⁴ – tak s Jamesem R. Elkinsem, dle kterého nejlepší filmy ponechají „trvajícím dojem, který by v nás mohl podnítit prozkoumávání vztahu mezi profesním a osobním životem a který by nám představil příběhy, o kterých stojí za to mluvit.“³⁵ Velkým subjektivním zásahem do výběru je i orientace autora na českou a anglicko-americkou tvorbu. Neměly by ale být opomenuty filmy z ostatních zemí, ať již z italské produkce *Giovanni Falcone*, nebo filmové adaptace slavných knih - ruský *Zločin a trest* a německý *Soudce a jeho kat*³⁶.

Nelze popřít, že filmy, kterými se zabývám, nejsou vždy vyjádřením nálad ve společnosti, které spíše odrážejí nejsledovanější filmy poslední doby. V takovém případě by měly být spíše

²⁷ <http://www.nxtbook.com/nxtbooks/cypress/nationaljurist0110/#/22> stav k 24. 6. 2012

²⁸ *To kill a mockingbird* (1962) a *12 angrymen* (1957)

²⁹ <http://faculty.law.lsu.edu/ccorcos/lawctr/TOPTENMOVIES.htm> stav k 24. 6. 2012

³⁰ Elkins, op. cit.

³¹ Stone, op. cit.

³² Škop, op. cit. str. 202 - 203

³³ LANGWALLNER, David. Law on the Silver Screen, Independent Law Review, Volume 1 Issue 3, May/June 2004, s. 72-75

³⁴ Stone, op. cit. str. 577

³⁵ „lasting impression, might prompt exploration of the relationship of our professional and personal lives and would present us with stories worth talking about.“ Elkins, op. cit. str. 823

³⁶ *Giovanni Falcone* (1993), *Prestulenie i nakazanie* (1970) a *Den Richter und sein Henker* (1975)

prozkoumávány filmy typu *Linkolnův advokát*³⁷ či seriály typu *Boston Legal*, *How I Met Your Mother (HIMYM)* či *CSI*. Mnou vybrané filmy jsou spíše vyjádřením nálad v právnické profesi a charakteristiky, které v nich jsou vyzdvihovány, jsou ceněny právníky – ovšem často i laickou veřejností. Jednoznačněji je to však vidět u odborné než u laické veřejnosti. Tyto filmy mohou být považovány za filmy „starší“ generace. Carrie Menkel-Meadow, profesorka na Georgetown University to vysvětluje takto:

*V dobách mého mládí televizní programy jako Perry Mason a The Defenders prezentovaly ušlechtilé postavy právníků, kteří bojovali za pravdu a spravedlnost, často v trestním procesu. Dnešní televizní programy, filmy a knihy jsou více cynické ohledně právníků, jejich cílů (typicky peníze a lakomství) a metod (doplňně zklamáním, zneužití obejvu a extrémními hádkami. Nejaktuálnější na scéně populární kultury, Ally McBeal, je nejspíše jednou z prvních komedií, které užívají prostředí právnické firmy [pozn. autora: Text psán v roce 1999, dnes by za takovouto komedii mohl být zčásti považován seriál HIMYM], společně s unisex koupelnami, aby prozkoumali komické (z mého pohledu patetické) aspekty právníčiny. Shodou okolností toto je jeden z prvních seriálů, kde je hlavní postavou právníka žena, jejíž největší dilema je délka její sukně.*³⁸

Můžeme se ptát, zda nejsme trochu pozadu, zda dnes nejsou oceňovány jiné kvality právníka společností, zda bychom se neměli zabývat těmi novějšími filmy. Domnívám se ne, jelikož široká veřejnost neoceňuje nejlepší filmy o právnících napříč historií. Toto lze doložit i tím, že film *12 rozhněvaných mužů* ve své době nevydělal mnoho peněz³⁹, nebyl tedy příliš navštěvovaný v kinech. Kritika Carrie Menkel-Meadow je ale dnes v některých aspektech neplatná. Podíváme-

³⁷ *Lincoln's Lawyer* (2011)

³⁸ „In the olden days of my youth, television programs like Perry Mason and The Defenders presented noble pictures of lawyers fighting for truth and justice, often in the criminal justice system. Today's TV programs, movies and books are more cynical about lawyers, their goals (typically depicted as money and greed) and their methods (illustrated by deception, discovery abuses and extreme arguments). The most recent entry into the popular culture scene, Ally McBeal, is probably one of the first comedies to use the law firm setting, along with its unisex bathroom, to explore the comedic (and, in my view, pathetic) aspects of lawyering. Is it a coincidence that this is one of the first lawyer shows to "star" a woman lawyer, whose greatest dilemma is the length of her skirt?“

MENKEL-MEADOW, Carrie. *The Sense and Sensibilities of Lawyers: Lawyering in Literature, Narratives, Film and Television, and Ethical Choices Regarding Career and Craft*, *McGeorge L. Rev.*, roč. 31, 1 1999-2000, s.1-24, str. 2

³⁹ <http://www.film.com/movies/whats-the-big-deal-12-angry-men-1957>, stav k 24. 6. 2012

li se na nejnovější filmy či seriály o právnících, vidíme v případě filmu *Linkolnův advokát* právníka, který by nebyl před čtyřiceti lety kladným hrdinou filmu – otázka spravedlnosti je pro něj ale určitým způsobem klíčová. Podobně i Marshall Ericson v seriálu *HIMYM* má svůj ideál právníka chránícího životní prostředí, přestože na delší dobu spadá do spár velkých advokátních kanceláří. I některé další moderní seriály či filmy mohou být kvalitně využité i na právnické fakultě při výuce. Může jím být i zmiňovaný seriál *Boston Legal*, použitý na hodině Etice na pražské právnické fakultě, či by mohl být použit seriál *The Practise* z dílen ABC, v jehož jednom díle je před soudem, který rozhoduje o svěření dítěte do péče bývalé manželky obhájce ve věcech trestních, rozebírána role obhájce “vinných“ a jeho možný vliv na rozvoj jeho syna.⁴⁰

3. IDEÁLNÍ FILMOVÝ PRÁVNÍK

3.1. Rozličnost charakteru

Jaký je tedy ideální právník zobrazovaný ve filmech? Jednoznačně je nutné nesouhlasit s Martinem Škopem, který tvrdí, že „[v]ětšinou nevytvářejí [právníci] jiné než ploché postavy s nijak zvlášť překvapivým charakterem.“⁴¹ Atticus Finch ve filmu *Jako zabít ptáčka* je vdovcem, který se stará o dva syny, v jižanských státech USA obhájí v první polovině 20. století černochoy a je díky tomu milován, ale hlavně nenáviděn. Jan Schlichtmann ve filmu *Občanskoprávní spor* je zpohodlnělý advokát, který je proměněn jedinou kauzou – která mu změní celou kariéru, ale i život. Arthur Kirkland, advokát ve filmu *... a spravedlnost pro všechny*,⁴² lítá v malých letadlech s šíleným soudcem a mlátí do auta svému kolegovi kvůli zkaženému případu, který vyústil v sebevraždu klienta. Opakem je soudce Dan Haywood, předseda soudu ve filmu *Norimberský proces*. „Přestože v jeho jednání lze nalézt stopy neformálnosti, ta se ztrácí v jednací síni, ve které si dovede zjednat respekt a je schopen obhájit právo.“⁴³ Kamill Resler, český advokát v dokumentárním filmu *Ex offio*,⁴⁴ jedná lehce odlišně –

⁴⁰ Menkel-Meadow, op. cit. str. 12

⁴¹ Škop, op. cit. str. 168. Je ovšem možné, že Martin Škop míří především na množinu všech filmů o právnících, ze které se vymykají právě ty filmy, které se umísťují vysoko na žebříčkách. Myšlenka je ale vyústění složitější části o vizualitě právníků začínající již na straně 167.

⁴² *And Justice for All* (1979)

⁴³ Škop, op. cit. str. 168

rozvážně – a nedává najevo emoce, přestože jím cloumají. Charakter tedy právníci, jak je vidět, mají odlišný.

3.2. Jednotliví filmoví právníci

Ukažme si na vybraných filmech, které charakteristiky osvědčuje ideální filmový právník. Co ho označuje, co si od něj můžeme vzít a v čem pro nás může být příkladem.

Nejlépe je začít nejznámějším právním filmem – ve kterém ale žádný právník nevystupuje – *12 rozhněvaných mužů*. Snímek představuje jak velmi nesnadnou úlohu člověka, který rozhoduje o osudu lidské bytosti, tak ohyzdné charaktery lidí, kterým nejde o lidskou bytost, ale o to, zda včas skončí a stihnou film v kině. Dává prostor pro to zastávat opačné názory, rozumně debatovat a dojít k řešení, kdy se jeden skloní před důvody druhého a uzná jeho řešení. Film nabízí širokou paletu odpovědí vůči nedůstojným útokům, které sahají od obviňování a zastrašování přes skákání do řeči nebo křiku až k zákeřným argumentům. Možnost uchování si vlastního názoru je představováno s ohledem na zásadovost, rozumné uvažování mimo běžný rámec myšlenek a smysl pro spravedlnost, ale i pro efektivitu. Aby bylo umožněno dojít k některému výsledku, hlavní představitel Henry Fonda nabízí možnost po předložení první sady svých argumentů, že pokud nikoho nepřesvědčil, bude hlasovat pro oběšení obviněného, o jehož vině porota jedná. Charakterovými vlastnostmi, které dobří právníci (nebo architekti inspirující právníky, kterým Henry Fonda ve filmu je) zjevně potřebují, je tedy ochota jít s kůží na trh, mít vlastními argumenty podepřený názor, který nám pomáhá dobrat se – nebo alespoň přiblížit se pravdě a spravedlnosti. Ochota jít s kůží na trh, i když vím, že ze mne může být stažena.

Právě takovou situaci, poškození celoživotní reputace a ztrátu mnoha přátel ukazuje český film *Ex offo*. Film podle skutečnosti pojednává o procesu s K.H. Frankem v roce 1946. Ústřední postavou filmu je advokát, který byl ex offo přidělen za obhájce K.H. Frankovi, proti němuž působil na poli práva za protektorátu na straně odboje. Od počátku se pokoušel případu zbavit, ale advokátní komora jej nakonec postavila před volbu: vzdát se výkonu advokacie po zbytek života či obhajovat K.H. Franka. Přesvědčení společnosti, přerůstající v určitých případech do fanatismu, o nutnosti potrestání bez řádného soudu či naopak beztrestnosti určitých osob je častým jevem v historii – ať jde o K.H. Franka, žháře z Vítkova nebo Davida Ratha. Rovnost

⁴⁴ Ex offo (1998)

před zákonem a nárok každého na spravedlivou obhajobu je, byť oficiálně představuje základní požadavek právního státu, dodnes ne plně veřejně přijímaným postojem v okamžiku, kdy má svědčit někomu, o jehož vině jsme (na základě informací z médií) skálopevně přesvědčeni. Zvláště ve chvíli, kdy se i část rodiny právníka staví do opozice, můžeme mít před lidmi jako JUDr. Resler, který se přese vše zachoval čestně, pouze respekt, přestože ve své době se jím dostalo hlavně despektu, ztrát přátelství a nenávisti. Následky činů učiněných v rámci kariéry mohou zasahovat do osobního prostoru právníka i rodiny. Přesto v tomto případě JUDr. Reslerovi stálo za to pokračovat ve svém jednání po zvážení všech okolností a možných konfliktů se svým hodnotovým žebříčkem. Již pouze díky tomuto filmu nelze přistoupit na tvrzení Tomáše Němečka o neexistenci pozitivního českého filmového právníka v nedávné době. Podle Tomáše Němečka se pro najítí dobrého obrazu právníka musíme vrátit až do roku 1979 k filmu *Causa Králík*. Prý lepší než nic, ale Atticus Finch to není.⁴⁵ Kamill Resler může být právě takovým advokátem v očích veřejnosti.

Až k ohrožení života se může právník dostat při stání na straně spravedlnosti. Atticovi Finchovi ve filmu *Jako zabít ptáčka* je vyhrožováno smrtí, pokud nepřipustí lynčování neprávem obviněného černocho. Čím je důležitá postava, která se dle názoru literární kritičky Alice Farley „stal někým jako lidový hrdina v právních kruzích a zachází se s ním, jako by byl skutečná bytost“?⁴⁶ Nejeví se jako neosobní stroj, ale jednoznačně se staví za stranu, u které vidí spravedlnost. Případ mu leží na srdci, ale nezhroutí se, když jej prohraje. Svým jednáním vzbuzuje respekt mezi sousedy, ale nijak se nad ně nepovyšuje. Nebojí se vystupovat jednoznačně a dát v sázku hodně, je-li na opačné straně lidský život. Zvládá svoji práci a zároveň péči o rodinu. Proč je hrdina filmu o právníkovi tolik přitažlivý? James R. Elkins to vyjadřuje jasně:

„Naši právní hrdinové (nafoukaní egoisti stejně jako pokorní) nám říkají to, co potřebujeme slyšet – že práce právníka je základem pro mnohé, že právo má smysl. Žít s představou, že život má společenský a kulturní význam, předpokládá vlastnění ideálu a

⁴⁵ NĚMEČEK, T. Právníci v českém filmu čili Co advokát, to šmejď in BOBEK, Michal, ŠIMÍČEK, Vojtěch. (eds.) Právo a umění, Jiné právo literární. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 9788087284162

⁴⁶ „has become something of a folk hero in legal circles and is treated almost as if he were an actual person.“
PETRY, Alice. "Introduction" in *On Harper Lee: Essays and Reflections*. University of Tennessee Press: 1994. p. xxiii

*vydání se na úctyhodnou cestu. ... Příběhy právníků a jak se staví proti těm, kteří zneužívají moc ... jsou ústřední pro zvěst, které s sebou neseme jako právníci. Příběhy našich nefalšovaných právníků – které nazýváme hrdinové – obsahují zásadní vhled do problému pravdy konfrontované s porušením nebo nepřítomností etiky moci: Vhled, který můžeme ztratit, a který může ochabnout, ale při tom žijeme život plný naděje.*⁴⁷

Výzkumy mezi americkými advokáty ukazují, že aspektem, který je nejvíce uspokojující u advokátů, je skutečnost, že vidí zlepšení situace klienta pouze na základě své práce. Nemusí to být tedy pouze černobílý boj zla s dobrem, ale i samotné vylepšování situace klienta, ať je v jakémkoli postavení, je největší satisfakcí pro advokáta. Paul Bergmann z UCLA rozebírá uspokojení skrze pomoc na příkladu několika filmů (např. *Philadelphia*⁴⁸) a následně s pomocí výzkumů American Bar Association či svých vlastních v praxi dokazuje, že filmy v tomto aspektu reflektují realitu, tedy že možnost vidět zlepšení pouze na základě zásahu právníka je pro spokojený výkon advokacie zásadní.⁴⁹

Atticus Finch je zároveň příkladem advokáta, který nezazáří nečekaně v morálně obtížné situaci, ale naopak se svými každodenními postoji propracovává k morálnímu výkonu, který můžeme označit za hrdinský. Menkel-Meadow to vyjadřuje takto: „*Když přijdou tyto vzácné "velké" momenty, naše reakce jsou silně ovlivněny našimi charakterovými "zvyky" utvořenými každodenností našich morálních rozhodování.*“⁵⁰

Když prohraje, domnívá se, že spravedlnost prohrává s ním a šťve ho to. Ví totiž, že „*spravedlnost dostala na frak, přičemž to byla právě spravedlnost, která ho hnala v jeho snaze*

⁴⁷ „lawyer heroes (arrogant egotists and humble alike) tell us something we want and need to hear – that a lawyer’s work is at the heart of things, that legal work has meaning. To live with the fantasy that life has social and cultural significance is to posit an ideal and to set out upon a worthy quest. ... The stories of lawyers and how they stand against those who abuse power ... are central to the myths we carry with us as lawyers. The stories of our most authentic lawyers – we call them heroes contain a crucial insight into the problem of truth confronted by the amorality and immorality of power: the insight that we may lose and falter, but, in doing so, we live a life of hope.“ Elkins, op. cit. str. 843-844

⁴⁸ Philadelphia (1993)

⁴⁹ Bergmann, op. cit.

⁵⁰ „When those rare "big" moments come, our reactions to them are deeply informed by those "habits" of character formed in the dailiness of our ordinary ethical decisions.“ Menkel-Meadow, op. cit. str. 12

zajistit černošskému obžalovanému svobodu, ačkoliv čelil výhrůzkám a nadávkám vůči sobě samému i své rodině.“⁵¹

Často zmiňovaným snímkem v nejrůznějších žebříčcích i seznamech je film *Norimberský proces*. Snímek z prostředí po druhé světové válce, ve kterém jsou souzeni čtyři nacističtí soudci. Příběh podobný filmu *Ex offio*, přesto však odlišný. Zatímco v české produkci jde o český soud, české soudce, žalobce i obhájce, v Norimberku jsou soudci i žalobci zahraniční právníci, kteří se musí vcítit do situace, kterou budou rozhodovat – na rozdíl od jejich českých kolegů, kteří situaci rozumějí, ale nemají to tím usnadněné. Pochopit situaci, jednání obviněných, projevit empatii a zároveň stát na straně práva a spravedlnosti stanovuje za následování hodný příklad penzionovaný soudce z Maine. Jednat s obviněnými jako s lidmi, odůvodňovat svá rozhodnutí jasně, srozumitelně a podle pravdy, bez schovávání se za paragrafy, je skutečnost, která je potřebná v soudní síni pro pochopení a přijetí rozsudku odsouzenými. Ne všichni zdůvodnění přijmou, ale ti kteří ano, i skrze něj mohou začít znovu. O tomto zdůvodňování a o přesvědčení o nadčasové pravdě i spravedlnosti vypovídají nejlépe dva ze závěrečných rozhovorů, mezi odsouzeným a soudcem a poté obhájcem a soudcem.

„Já vím, jakému jste byl vystaven nátlaku, budete ostře kritizován, vaše rozhodnutí není dnes příliš populární. Má-li to však pro vás nějakou cenu, získal jste úctu alespoň jednoho z obžalovaných. Při všem co je správné na světě, váš rozsudek byl spravedlivý ... Ty miliony obětí, já netušil, že to dojde tak daleko, to mi prosím věřte, to mi musíte věřit.“ – „Doktore Janningu, tak daleko to došlo v tu chvíli, kdy jste odsoudil člověka, o kterém jste věděl, že je nevinen.“

„Do pěti let budou ti, co jste je odsoudil na doživotí, na svobodě.“ – „Doktore Rolfe, to co říkáte, se může moc dobře stát, je to logické vzhledem k času, ve kterém žijeme. Ale že je to logické, neznamená, že je to tak správné a že to tak má být.“

Mezi další filmy, které zmíním pouze krátce, ze kterých lze vyčíst další charakterové vlastnosti ideálního právníka, patří *Přátelství*⁵² a *Občanskoprávní spor* (z nich si můžeme odnést přesvědčení o tom, že dobrému právníkovi nesmí chybět zapálení pro věc, za kterou bojuje), *Ve jménu Otce* nebo ... a *spravedlnost pro všechny* (zde jsme svědky právníkova boje proti přežitým

⁵¹ Kopa, op. cit. str. 66

⁵² Amistad (1997)

strukturám a mašinérii). Mezi další filmy, ze kterých je možné vycházet, patří např. *Rozsudek*⁵³ či *Ďáblův advokát*.

3.3. Společné znaky

Jaké jsou tedy ideální vlastnosti právníka? Nemá být ovlivněn situací ve společnosti, ale má ji ovlivňovat. Má být zakotven v spravedlnosti, Právu⁵⁴ a pravdě, ale zároveň toto zakotvení musí mít přesah do použitelné praxe. Nebojí se nést následky za vlastní činy, ať jsou jakkoli nepopulární, či vsadit hodně, je-li v sázce spravedlnost, kterou nechápe jako abstraktní pojem, ale jako praktické řešení lidských problémů. Je ochotný přijít s nepopulárními myšlenkami a prosazovat je. Má rodinu, která stojí výš na hodnotovém žebříčku než právo. Toto samotné téma je vhodné pro další diskuzi – může právník plně hájit právo a spravedlnost a přitom chránit svoji rodinu? Kde je hranice mezi těmito hodnotami, které se mohou dostat do konfliktu? Ideální právník není emočně oddělen od případu, který řeší, ale ani na něj není fixován, ve výsledku vzbuzuje respekt. Ve většině případů vystupuje uměřeně a při profesní konfrontaci se zlem zachovává chladné vystupování.

Můžeme proto s Martinem Kopou odpovědět na otázku, kdo je dobrým právníkem, že „dobrým právníkem je právě *Atticus Finch*“.⁵⁵ Stejně jsou jimi i další vylíčení právníci. Tito jsou příklady dobrých právníků, kteří mají některé vlastnosti společné, ale zároveň mnohé vlastnosti odlišné. Není přitažlivé snažit se kopírovat životní příběh někoho jiného. Pokud ale život a jednání jiné osoby představuje ideál, za kterým chceme jít a který můžeme naplnit vlastními myšlenkami a akcemi – pak je přitažlivý. A přesně takovéto příběhy představují nejlepší filmy o právnících.

⁵³ *The Verdict* (1982)

⁵⁴ Více o Právu s velkým P viz Stone, op. cit. str. 573.

⁵⁵ Kopa, op. cit. str. 66

4. VÝUKA NA PRÁVNICKÝCH FAKULTÁCH

4.1. Cíl výuky

Přejdeme k druhému bodu této práce: Výuce na právnických fakultách s použitím právních filmů, konkrétněji filmů o právnících. Výše popsany ideální právník nám může sloužit jako pomůcka při výuce. Náhled společnosti na něj nebo konflikty, které prožíval, mohou sloužit při formování samotných právníků či při jejich přípravě na praxi. Budu se zejména opírat o již zmíněné články Jamese R. Elkinse, Alana A. Stonea a Kathy Lynn Cook s Hunterem Bacotem⁵⁶, kteří vyučují předmět spojený s právem a filmem na West Virginia University, respektive Harvard University a University of Southwestern Louisiana. Cílem této části práce je zamyslet se nad tím, jak by výuka prostřednictvím filmů s právní tematikou mohla vypadat v realitě české právnické fakulty. Pokusím se nevyhnout ani zcela praktickým otázkám, které by musel řešit každý vyučující, který by se rozhodl kurz založený na právnických filmech na fakultě zavést.

Jaký by byl cíl výuky na právnické fakultě? Jedním z cílů by mohlo být zapojení studentů, kteří šli na fakultu s vizí spravedlnosti, práva s velkým P⁵⁷, a najednou jsou neustále ubíjeni právem s malým p, do právního prostředí. To ale neznamená, že ti, kteří nejsou příliš idealističtí přijdou zkrátka. „*Mezi těmi, kteří se stali plynulými [v právním ptydepe], panuje někdy otázka, zda vůbec pracují s myšlenkou spravedlnosti.*“⁵⁸ Prostřednictvím konfliktních situací, které filmy o právnících zobrazují, může student práv nacházet nezřetelné odpovědi na to, „*Jaký je vztah – ten nejtěžší a nejvíce tížící – mezi právem a spravedlností? Jak se může jednotlivý právník postavit proti síle „systému“? Jak má rozumět a žít s realitou jednotlivého selhání? Jak má žít (a jednat) tvář v tvář selhání samotného práva? Jak ho právo (tak jak jej žije právník a jako ideologie) oslepuje vůči širší realitě, do které je vložené?*“⁵⁹ Neméně důležitým cílem je reagovat

⁵⁶ COOK Kathy Lynn a BACOT Hunter. Movies in the Classroom: Popular images of Criminal Justice, Criminology, and the Law, Journal of Criminal Justice Education, roč. 4, č. 1, 1993, s. 199-209

⁵⁷ Stone, op. cit. str. 573.

⁵⁸ „Among those who become most fluent, there is sometimes a question about whether they are still working with the idea of justice at all.“ Stone, op. cit. str. 576

⁵⁹ „What is the relationship – a most troubled and troubling one – between law and justice? How can an individual lawyer stand against the power of the „system“? How are we to understand and live with the reality of individual

na etické otázky, se kterými se setkávají filmoví právníci – a se kterými se druhý den po příchodu do práce či až po několika letech setká každý právník. Konečně je důležité poznávat, co si společnost myslí o ideální roli právníka, což bylo podrobněji rozebráno v předcházející kapitole.

4.2. Forma výuky

V českých podmínkách je jedním z problémů nutnost vyřešit časové rozvržení předmětu. Jak vměstnat do hodiny a půl film, jehož celková délka je přes dvě hodiny, a nechat navíc prostor i na diskuzi? Podle zkušeností z University of West Virginia „jednotlivosti z filmu, o kterých stojí za to mluvit, jsou čerstvé i týden po shlédnutí filmu“,⁶⁰ neměl by proto být problém rozdělit promítání filmu a diskuzi o něm. Druhou možností by bylo uspořádání tříhodinového semináře, v jehož rámci by proběhlo promítání i diskuze. Tříhodinové předměty ale nejsou příliš oblíbené kvůli zabírání nepraktického množství času. Dalším možným způsob rozdělení organizace předmětu je čisté promítání filmů bez diskuze (do kterého se může zapojit větší množství studentů) a promítání filmů s navazující diskuzí. V prvním případě by se dalo reálně stihnout 10 filmů za semestr, v druhém případě by záleželo na délce diskuze. Běžně se rozdělí čas na dvě poloviny – na sledování filmů a na diskuzi. V takovém případě by se dalo probrat pět filmů za semestr. Dále bych se chtěl zabírat pouze variantou s diskuzí, protože přes menší počet možných zúčastněných studentů nabízí hlubší prozkoumání obsahu filmu a názorový střet účastníků.

Za klíčové filmy, které by se promítaly, považuji *12 rozhněvaných mužů*, *Jako zabít ptáčka* a *Ex offo. Norimberský proces* by mohl být problémem pro svoji délku, která dosahuje zhruba tři hodin. Ohledně výběru filmů spatřuji tři možnosti. První možností je, že je vybírá plně učitel – tento způsob je preferován, pokud má vyučující jednoznačné směřování kurzu a snaží se studentům předat určité informace, například o postavě obhájce v trestních věcech. Toto je využito např. na University of Southwestern Louisiana. Další možností je vybrat první filmy a další výběr nechat na studentech, ať již z předpřipraveného seznamu, nebo naprosto volně.

failure? How are we to live (and to act) in the face of law's failure? How does law (as a lawyer lives it and as an ideology) blind us to the larger reality in which it is embedded?“ Elkins, op. cit. str. 829

⁶⁰ „whatever is worth while talking about in a film is still fresh in memory a week after seeing the film.“ Elkins, op. cit. str. 824

Poslední možností je nechat plně určit filmy studenty. Kloním se k druhé možnosti, jelikož dává možnost vyučujícímu přibližně nasměrovat kurz tam, kam chce, a zároveň dává studentům prostor uplatnit své nápady, přičemž sám vyučující může objevit filmy, které nezná.

Jak by probíhala diskuze? Které klíčové otázky by v ní byly probrány? Způsob užívaný na Harvardu se zaměřuje na psané zpracování textů. 6-8 studentů musí napsat 4-6 stránek o filmu přes víkend, tyto práce jsou zkompileovány a je k nim přidáno hodnocení vypracované vyučujícím. Ostatní studenti tyto texty přečtou a na následujícím semináři se rozebírají. Pro mnohé studenty je to poprvé, kdy se dvě hodiny na semináři rozebírají jejich nápady. Obvykle diskusi vedou čtyři studenti – dva v první a dva v druhé hodině.⁶¹

James R. Elkins se snaží spíše než detailně rozvrhnout seminář naznačit oblasti, které by měly být probrány.⁶² Důležité je dle něj nezapomínat na samotný film – důležité scény, střihy kamery a samotný příběh, ale ani na skutečnost, že tento film má být prostředkem ke vzdělávání a že si z něho máme něco odnést. Co důležitého říká film o právu a právnících pro mne jako studenta práv? Nejdůležitější je zaměření se na samotný příběh, ve kterém se nejčastěji v soudní síni setkávají rozdílné druhy lidí s rozdílnými životními osudy. V sázce je něco víc než pouhé povrchní soudní spory. Nejen v rámci soudního sporu je potřeba porozumět konfliktu, který je veden, v samotném životě, ale i v rozhodování v odborné praxi. Je potřeba porozumět „velkým protikladům“ – dobru a zlu, pořádku a chaosu, jednotlivci a společnosti. Tyto protiklady jsou často stavěny proti sobě v nejednoznačných situacích, aby divák musel posuzovat a zvažovat jejich podstatnost. Identifikace s postavou ve filmu probíhá způsobem, že *“chceme pro filmového představitele totéž, co chceme pro sebe”*⁶³ Tato postava může být často až zidealizovaná způsobem, který vytváří hrdinu. Do tohoto hrdiny promítáme své hluboké představy o právním prostředí, které nás posouvají dále v boji na právním poli. *„Při zakoušení hrdinského selhání, pokládáme základy pro budoucnost, ve které moc bude respektovat pravdu. Obraz hrdiny je nezbytný pro to, aby se člověk stal právníkem”*⁶⁴ A právě tyto „obrazy hrdinů“ nám filmy o právnících předkládají.

⁶¹ Stone, op. cit. str. 576-577

⁶² Elkins, op. cit. str. 834-844

⁶³ „[w]e want for film characters what we want for ourselves. Entertained by plot, we are educated by the film’s characters” Elkins, op. cit. str. 842

⁶⁴ „In suffering heroic failure, we lay the grounds for a future in which power recognizes truth. The image of hero is fundamental to becoming a lawyer.” Elkins, op. cit. str. 844

4.3. Problémy ve výuce

Se kterými problémy se vyučující právních filmů setkávají? První se váže k výběru filmů, které mají složité souvislosti. „*Vyučující na právnické fakultě nemůže předpokládat, že jeho studenti mají jakékoli literární základy.*“⁶⁵ Když student práv sleduje film, tak se často snaží uniknout právu, ne mu porozumět – ať tím, že se zaměří na maličkosti a shledá film nepřesným, nebo se zaměří na příběh a označí jej za hollywoodskou smyšlenku. V nejhorším případě se nepokusí ani film analyzovat a chce si film užít bez toho, aby ho jakkoli interpretoval, byť v duchu.⁶⁶ Již pouhým sdělením těchto problémů studentům a prodiskutováním s nimi se tyto problémy mohou odstranit.

4.4. Autorská práva

Problémem jsou i autorská k filmům. Bezplatně promítaný film na škole bez jeho přímého vztahu k předmětu je promítán nelegálně, pokud nebyla k jeho puštění udělena licence, přestože jsou připouštěny i možnosti, které by toto mohly obejít. Běžná cena licence k jednomu promítnutí v českých podmínkách je 1200 Kč, kterou při promítání za dobrým účelem lze snížit na 900 Kč + DPH (film *Ve jménu Otce*⁶⁷). U zahraničních společností se cena pohybuje okolo 200-250 \$ (film *12 rozhněvaných mužů*). Některé firmy ovšem poskytnou licenci zdarma (film *12*⁶⁸ či *Ex offo*).

Vymezení legálního užití filmového díla ve výuce bez nutné licence stanoví § 31 (nazvaný Citace) odst. 1 písm. c) autorského zákona.

„Do práva autorského nezasahuje ten, kdo užije dílo při vyučování pro ilustrační účel nebo při vědeckém výzkumu, jejichž účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, a nepřesáhne rozsah odpovídající sledovanému účelu; vždy je však nutno uvést, je-li to možné, jméno autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla a pramen.“

⁶⁵ „A law teacher cannot assume that his students have any literary background at all.“ Stone, op. cit. str. 583

⁶⁶ Elkins, op. cit. str. 832-834

⁶⁷ In the Name of the Father (1993)

⁶⁸ 12 (2007)

Pod toto ustanovení spadá i výuka o právních filmech na vysoké škole jako součást předmětu. Pouze zmíním, že na brněnské fakultě je již vyučován předmět *Právní dějiny a filmu*, v rámci kterého se domnívám, se používá právě tato zákonná licence.

5. SYLABUS PŘEDMĚTU

Jak by konkrétně mohl vypadat sylabus předmětu, který můžeme nazvat třeba *Filmoví právníci a právníci ve skutečnosti*? Zkusím zde načrtnout jeho základní kostru s tím, že budu počítat s deseti semináři na semestr. První film by byl vybrán vyučujícím, další filmy by byly vybrány ze seznamu filmů⁶⁹ připravených vyučujícím, přičemž by bylo možno se schválením vyučujícího vybírat i filmy mimo seznam. Vybral jsem některé z filmů a přiblížil, jak by mohly být diskutovány. Jednotlivé promítání filmů by si vzaly na starost skupiny pěti studentů. Povinná docházka by byla pouze na diskuzní semináře, za podmínky shlédnutí filmu doma. Absolvování kurzu by bylo za aktivní účast na hodině, tedy na přípravě a řízení diskuze o filmu. Pokud by někdo toto neprovedl, napsal by esej na některý film, který by rozebral. V případě náročnějšího pojetí předmětu by esej psal každý primárně na filmy, které nebyly sledovány.

- I. Představení kurzu, krátké uvedení do tématu filmů o právnících, důvody, proč sledovat filmy o právnících, sledování filmu *Ex off*o.
- II. Diskuze o filmu – na tento seminář by měla skupina pěti studentů přinést okopírované dobové materiály (např. články v novinách) a představit, jak jsou v nich popisováni jednotliví aktéři – soudce, žalobce a obhájce. Zároveň by představily svůj náhled na film, jak se jim zamlouval, jaké z něj měly dojmy, které skutečnosti se jim (ne)zamlouvaly, a tento film by zkritizovaly z pozitivního i negativního náhledu.
- III. Sledování *Norimberského procesu* (primárně využít sledování z domova z hlediska jeho délky).
- IV. Zpracování studenty každého z aktérů (či jejich skupinu) a jeho vnímání situace. Aktéři filmu jsou soudci, žalobci, obžalovaní, obhájce a německý lid. Konfrontace jednotlivých vnímání. Dlouhá/krátká varianta diskuze, ve které by se rozebraly jednotlivé argumenty pro

⁶⁹ např. ze seznamu filmů přiložených k této práci

i proti. V případě krátké varianty diskuze (cca 30 min) pustit ve zbylé hodině film *Rašomon*.⁷⁰

- V. Sledování filmu *Jako zabít ptáčka*.
- VI. Diskuze se zaměřením na tři aspekty postavy Attica Finche – jeho vnímání jím samým (a), jeho okolím (b), jeho rodinou (možnost zúročení i předchozích filmů na podobné téma – c).
- VII. Host na téma působení práva ve společnosti – představení proudu sociologie práva, konkrétní zaměření na osobu právníků a vnímání jeho osoby i jeho vnímání širokou veřejností. Např. Jiří Přibáň, Hynek Baňouch či Jan Keller. Tato přednáška by mohla být i po diskuzi následující film *12 rozhněvaných mužů*.
- VIII. Sledování *12 rozhněvaných mužů* (kratší film by měl vynahradit předchozí delší).
- IX. Diskuze na téma úloha právníka ve společnosti. Jak odlišnou roli hraje soudce, advokát a právně vzdělaný člověk? Co se od nich očekává? Domácím úkolem by mohlo být zjistit a sepsat do víkendu názory blízkých (partner, rodič, sourozenec, kamarád) na úlohu obecně právníka, soudce a advokáta ve společnosti, následná diskuze na toto téma. Sepsání každým účastníkem odpovědi na otázku, „Co by měl splňovat ideální právník/soudce?“.
- X. Ukončení kurzu + dobrovolné sledování filmu dle výběru (např. *Poslední spravedlivý, Ve jménu Otce*)

Na všechna promítání filmů (kromě prvního a případně čtvrtého semináře) by mohly být zváni i ostatní studenti právnické fakulty, ale pouze jednotlivě z důvodu případného narušení autorských práv.

6. ZÁVĚR

Na otázku, zda existuje ideální právník, tato práce neodpověděla. Ani se o to nepokusila. Existuje ale ideální právník zobrazený ve filmech uznávaných mezi odbornou veřejností a řazených na nejvyšší patra žebříčků filmů o právnících. Jeho obraz silně ovlivňuje jak právní veřejnost, tak názor široké veřejnosti na právníky. Správný právník by si měl být vědom toho, co je od něj požadováno veřejností. Zároveň na příbězích smyšleného právníka lze promyslet situace, do kterých se můžeme dostat a jak bychom na ně reagovali. Jedním z důležitých aspektů

⁷⁰ Rashomon (1950)

je také to, že skrze filmové právníky, do kterých promítáme své skryté touhy, lépe poznáváme sami sebe.

Ideální právník ve filmu ovlivňuje dění ve společnosti, aniž by byl ovlivněn jejími negativními vlivy. Jde mu o spravedlnost, které se snaží dosáhnout i za cenu osobních obětí. Neodděluje se od případu, který řeší, záleží mu na něm, ale zároveň pro jeho život není klíčové, jak dopadne. Spravedlnost chápe jako praxi, ve které se pohybuje. Znamená pro něj více ideál Práva než právo, ale zároveň ani ideál Práva pro něj není vším.

Jak ale představit toto téma studentům práv? Výuka filmů o právnících má několik cílů. Vyvolávat diskuzi nad morálními konflikty, do kterých se dostane jednou každý právník. Přimět studenty k zamyšlení se nad tématy, která často vedla studenty k započetí studia práv – vztah práva a spravedlnosti, chyby práva nebo chuť postavit se nefungujícímu systému. Filmy o právnících mají pomoci zodpovědět – či vyvolat – nejdůležitější otázky o budoucím postavení studenta v systému a jeho významu. Měly by poukázat nejen na smysl jednotlivých profesí, ale i na jejich úskalí.

Takovýto předmět by neměl být pouhým odpočinkovým “volitelňákem“. Poznávání sebe sama i limitů právních profesí spojené se zábavou – sledováním filmů – propojené častou diskuzí slibuje úspěch jak na straně studentů tak i vyučujících. Tento předmět by proto jistě měl na právnické fakultě své místo a byl by vhodným doplněním stávající nabídky předmětů. Ostatně, na Harvardu ho jistě nemají pro nic za nic.

I proto bude od roku 2012 na základě podnětu a následné spolupráce autora s Dr. Michalem Urbanem vyučován na Právnické fakulty UK předmět Právo a film s diskuzní formou výuky. Naopak promítání pro všechny studenty i vyučující nejlepších filmů o právnících bude autor organizovat ve spolupráci s Common Law Society a s finančním přispěním projektu Právo pro praxi taktéž od akademického roku 2012/2013.

PRAMENY:

Knihy a články:

BERGMANN, Paul. The Movie Lawyer's guide to Redemptive Legal Practise, *UCLA L. Rev.*, 2000-2001, roč. 48, s. 1393-1410

COOK Kathy Lynn a BACOT Hunter. Movies in the Classroom: Popular images of Criminal Justice, Criminology, and the Law, *Journal of Criminal Justice Education*, roč. 4, č. 1, 1993, s. 199-209

ELKINS, James R. Reading/TeachingLawyerFilms, *Vt. L. Rev.* 2003-2004, roč. 28, s. 813-879

HAMUĚÁK, Ondrej (ed.). *Právo v umění a umění v právu*, Praha: Leges, 2011, 446 s.

LANGWALLNER, David. Law on the Silver Screen, *Independent Law Review*, Volume 1 Issue 3, May/June 2004, s. 72-75

MENKEL-MEADOW, Carrie. The Sense and Sensibilities of Lawyers: Lawyering in Literature, Narratives, Film and Television, and Ethical Choices Regarding Career and Craft, *McGeorge L. Rev.*, roč. 31, 1 1999-2000, s.1-24

PETRY, Alice. "Introduction" in *On HarperLee: Essays and Reflections*. University of Tennessee Press: 1994.

SHERWIN, Richard K. Picturing Justice: ImagesofLaw&Lawyers in theVisual Media. *U.S.F. L. Rev.* 1995-1996, roč. 30, s. 891-901

STONE, Alan A. Teaching Film at Harvard LawSchool, *Legal Stud. F.* 2000, roč. 20, s. 573-597

ŠKOP, Martin. *Právo a vášeň: Jazyk, příběh, Interpretace*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, 205 s., ISBN 978-80-210-5464-6

Filmy (zmíněné v textu a vybrané další):

12 (2007)

12 Angry Men (1957)

A Civil Action (1998)

A Few Good Men (1992)

Amistad (1997)

Anatomy of a Murder (1959)

And Justice forAll (1979)

Den Richter und sein Henker (1975)
Devil's Advocate (1997)
Erin Brockovich (2000)
Ex offio (1998)
Giovanni Falcone (1993)
Hot Coffee (2011)
In the Name of the Father (1993)
Inherit the Wind (1960)
Judgement at Nuremberg (1961)
Kramer vs. Kramer (1979)
Lincoln's Advocat
Ničija zemlja (2001)
Philadelphia (1993)
Prestulenie i nakazanie (1970)
Rashomon (1950)
Reversal of Fortune (1990)
To Kill a Mockingbird (1962)
The Last Just Man (2002)
The Paper Chase (1973)
The Verdict (1982)
The Whistleblower
Witness for the Prosecution (1957)

Seriály:

Boston Legal

CSI

How I Met Your Mother

The Practise